

Голас Радзілімы

№36
(2542)

4 верасня 1997 г.
Выдаецца з 1955 г.

Цана 1 000 рублёў.

ЛЕТАПІСЕЦ НАШЫХ ДЗЁН ПІМЕНУ ПАНЧАНКУ СПОЎНІЛАСЯ Б 80 ГАДОЎ

Аднойчы пакрыўдзіўся на мяне знаёмы навуковец, чаму я не прачытаў яго манаграфію пра "Новую зямлю" Якуба Коласа. "А навошта мне яе чытаць? Я чытаю паэмы, усё разумею, бачу, як жывое, радуся, смяюся, часам сціраю слязу". І нагадаў радкі Блока: "Баюся зрабіцца здабыткам дацэнта і крытыкаў новых пладзіц". Паэзію трэба не "разбіраць", а чытаць, адчуваць, хвалявацца, радавацца і абуралася разам з аўтарам. Паэзія звернута да душы.

Сведчанне таму — грамадзянская, мудрая, сумленная, смелая і бескампрамісная лірыка Пімена Панчанкі. Перачытаеш і кожны раз пераконваешся, як ён зорка ўглядаўся ў будучыню, як разумеў сучаснае і хітра схаванае патэмнае, як ён далёка бачыў. "У паэта павінна быць не кар'ера, а лёс", — сцвярджаў той жа Аляксандр Блок. Лёс наканаваў Пімену Панчанку быць Паэ-

там, паэтам шчырым, шчодрым, усеабдымным, мяккім і дасціпным, якім ён і быў. Балюча і горка пісаць "быў". Ён ёсць і будзе.

Калі я часам дазвоньваўся да яго, свет здаваўся паўнейшы, багацейшы на сапраўдны талент дабрата, шчырасці і адвагі. Усе аматары паэзіі чакалі новых вершаў, цыклаў Пімена Панчанкі. Пры сустрэчы пытаўся: "Чытаў?" — "Чытаў. Ну, і Пімен! Адкуль столькі мудрасці і адвагі!" Чыталі больш чым уважліва, з чырвонымі алоўкамі ў руках і тыя, што мусілі чытаць па абавязку, і "мыліць холку" аўтару і рэдактарам.

НА ЗДЫМКУ: Пімен ПАНЧАНКА (справа) і Мікола НАГНІБІДА.
Фота Уладзіміра КРУКА.

(Заканчэнне на 7-й стар.).

НАЛЕЖАЦЬ НАШАЙ ГІСТОРЫІ

БАРБАРА ВЕРЖБАЛОВІЧ

У апошні час шмат славу беларускіх імён, прызнаных у замежжы, вярнулася на Бацькаўшчыну. Яны сталі вядомы грамадству, дабавілі гонару беларусам за сваіх суайчыннікаў. Няма дзеячаў беларускай літаратуры, мастацтва, культуры, якія апынуліся далёка ад родных мясцін, але ўсё жыццё пачуваліся беларусамі, патрыётамі радзімы і шмат працавалі на стварэнне Беларусі за межамі Беларусі, застаюцца ў забыцці. Мы былі гатовы дапамагач і сябраваць з усім светам, а аб сваіх суродзічах забывалі. Сёння настаў час аддаць рупліўцам беларускай справы належную павягу, успомніць іх жыццё і дзейнасць, тым больш, што многіх з іх ужо няма ў жывых. Мы пачынаем разумець, што беларуская культура адзіная, няма сэнсу дзяліць яе на "нашу" і "замежную". Адно з такіх імён, вартых памяці, — Барбара (Варвара) Вержбаловіч.

Пры падрыхтоўцы артыкула пра Вержбаловіч для Беларускай Энцыклапедыі аўтар сутыкнуўся з мізэрнасцю даных

пра яе. Многія з тых, да каго я звярнулася па дапамогу, ведалі не больш. Артыкул апынуўся пад пагрозай. Зацікаўленасць павяла ў архівы, хаця асаблівых спадзяванняў не мела, ведаючы, што даваенныя матэрыялы маглі і не ўцалець у пажары вайны. Так і адбылося. Удалося адшукаць літаральна крупіны, якія дапоўнілі карціну жыцця і дзейнасці Б. Вержбаловіч.

Нарадзілася Барбара ў 1901 годзе ў вёсцы Гарбацэвічы. Бацька, Іван Ганчарэнка, працаваў настаўнікам, а ў вольны час збіраў беларускія народныя песні. Можна менавіта ад гэтага захаплення нацыянальным песенным багаццем дзеці, якіх у сям'і было пяцёра, усё спявалі. Сям'я часта пераязджала з месца на месца. У Маладзечне, дзе прайшлі дзіцячыя гады дзяўчынкі, бацька працаваў выкладчыкам у Настаўніцкай семінарыі. Гімназію Барбара скончыла ўжо ў Бабруйску. Вучаніцай яна пела ў хоры, выступала на школьных вечарах.

(Заканчэнне на 5-й стар.).

ЦЭНТР ДЗІЦЯЧАЙ АНКАЛОГІІ

БЯДА ХОДЗІЦЬ НЕ ПА ЛЕСЕ

Хутка Рэспубліканскі цэнтр дзіцячай анкалогіі пераязджае ў новы будынак, дзе анкалагічнае аддзяленне будзе побач з гематалагічным, палепшыцца забеспячэнне кампанентамі крыві, з'явіцца магчымасць рабіць такую складаную аперацыю, як трансплантацыя касцявога мозгу. Аднак сёння ёсць усё падставы меркаваць, што пакінуць старыя праблемы ў былым аддзяленні не ўдасца, больш таго, да іх у самы блізкі час прыбавяцца новыя, і як іх вырашаць сёння, не можа сказаць ніхто.

Апошнім часам медыкі заклапочаны ростам колькасці анкалагічных захворванняў у Беларусі, прывычна лічычы сябе ледзь ці не сусветнымі лідэрамі ў гэтай сумнай галіне. Аднак акрамя эмоцый існуе яшчэ і статыстыка, якая паказвае, што рост ракавых захворванняў — праблема міжнародная. Ёсць у яе і нацыянальны асаблівасці. Першае адрозненне, якое адразу кідаецца ў вочы: у Беларусі зафіксаваны рэзкі рост выпадкаў раку шчытападобнай залозы ў дзяцей, што, несумненна, з'яўляецца вынікам чарнобыльскай ката-

строфы. Да аварыі ж штогод фіксаваўся толькі адзін выпадак захворвання на гэтую форму раку. У астатнім — наша статыстыка амаль нічым не адрозніваецца ад статыстыкі ў развітых краінах свету.

Аб прычынах росту анкалагічных захворванняў можна гаварыць доўга — тут і рост колькасці канцэрагенных рэчываў у навакольным асяроддзі, радыяцыя, розныя хімікаты, што атрымліваюць усё большае распаўсюджанне ў нашым жыцці. Што тычыцца дзіцячых пухлін, то яны ў пераважнай большасці з'яўляюцца вынікам шкодных звычак бацькоў. Вялікае значэнне мае і генетычная схільнасць.

Дзіцячыя пухліны складаюць усё адзін працэнт ад агульнай колькасці анкалагічных захворванняў. У лічбавым выпічэнні гэта значыць, што калі сёння ў Беларусі штогод дыягнастуецца 33 тысячы злаякасных пухлін, дзіцячыя сярод іх складаюць 320—330 выпадкаў. Лечаць іх у нас у Рэспубліканскім цэнтры дзіцячай анкалогіі.

(Заканчэнне на 3-й стар.).

СВЯТА ДЛЯ ЁСІХ

Перад пачаткам новага навучальнага года нават гарадскія вуліцы выглядаюць святочна.

(Заканчэнне на 3-й стар.).

ШВЕЙЦАРЫЯ—БЕЛАРУСЬ

ХРОНІКА АДНАГО ВІЗІТУ

Беларусь ад Швейцарыі аддзяляе паўтары тысячы кіламетраў. Адсутнасць агульных межаў, а таксама эканамічных дыпалітычных інтарэсаў вызначае і пэўны стыль адносін паміж дзвюма краінамі: у Беларусі няшмат ведаюць пра Швейцарыю, яшчэ менш ведаюць у Швейцарыі пра Беларусь. Аднак такі стан рэчаў зусім не азначае поўнай адсутнасці кантактаў паміж дзяржавамі, якія маюць сваю даўнюю гісторыю. Яшчэ ў часы сярэднявечча беларускія маладзёны-шляхціцкі ездзілі ат-

рымліваць універсітэцкую адукацыю ў Швейцарыю. У XVIII стагоддзі шмат швейцарскіх сем'яў, сагнаных з абжытых месцаў Вялікай французскай рэвалюцыі і напалеонаўскімі войнамі, накіравалася шукаць лепшае долі ў краінах Усходняй Еўропы, некаторыя з іх стала аселяць на жыхарства ў Беларусі. Сёння кантакты паміж дзвюма краінамі ўсё больш пашыраюцца і асаблівы плён прыносяць у галіне культуры.

(Заканчэнне на 5-й стар.).

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

АФІЦЫЙНА

СКЛАДАНЫ ДЫЯЛОГ

Перагаворы Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашкі і расійскага міністра замежных спраў Яўгена Прымакова, які прыязджаў у Мінск па даручэнню прэзідэнта Б. Ельцына, былі далёка не простымі. Аднак урэшце, як заявіў журналістам пасля перагавораў Прымакоў, «усе вынікі вельмі абнадзейваюць». А па расійскіх інфармацыйных агенцтвах са спасылкай на прэс-службу Барыса Ельцына прайшла інфармацыя, што А. Лукашкі ў тэлефоннай размовы з расійскім прэзідэнтам паабяцаў яму нават у бліжэйшыя дні вырашыць пытанне з вызваленнем з-пад варты журналістаў ГРТ Паўла Шарамета і Дзмітрыя Завадскага, якія ўжо больш месяца ўтрымліваюцца ў следчым ізалятары Гродна, што, уласна кажучы, і было самай вострай тэмай размовы расійскага міністра і беларускага Прэзідэнта. Паводле слоў А. Лукашкі, у час названай тэлефоннай размовы з Ельцыным, якая адбылася ў той жа дзень у перапынку перагавораў з Я. Прымаковым, былі абмеркаваны пытанні двухбаковага супрацоўніцтва, у тым ліку і сітуацыя з журналістамі ГРТ. «Мы знайшлі развязкі па ўсіх пытаннях, — падкрэсліў А. Лукашкі. — Мы павінны вырашыць праблему ў прававым полі, і гэта пацвердзіў Барыс Ельцын. Мы павінны знайсці рашэнне, неабходнае для нашага Саюза». На думку беларускага лідэра, у Барыса Ельцына не хапае інфармацыі, і беларускі Прэзідэнт выказаўся за тое, каб абмеркаваць усё ў час асабістай сустрэчы з расійскім лідэрам. Такая сустрэча, відаць, можа адбыцца на пачатку верасня, калі будзе адзначана 850-гадовая юбілей Масквы, куды наш кіраўнік будзе запрошаны.

НА ЗДЫМКУ: Яўген ПРЫМАКОЎ і Аляксандр ЛУКАШЭНКА ў час перагавораў у Мінску.

ЭКАНОМІКА

ІНФЛЯЦЫЯ ПАЙШЛА НА СПАД

Відаць, інфляцыю ў краіне нарэшце ўдалося ўтаймаваць. Калі ў чэрвені яе ўзровень быў 4,5 працэнта, то ў ліпені — ужо 1,4, а за першыя два тыдні жніўня — 0,4 працэнта.

У жніўні больш за ўсё патаннела агародніна — на 20 працэнтаў. Толькі на нейкую частку працэнта патаннелі мяса птушкі, сельдцы, рыбныя недалікатэсныя кансервы, цукар, паслугі міжгародніх цягнікоў. Затое значна павялічыўся кошт хлеба і хлебабулачных вырабаў. Напрыклад, батон з пшанічнай мукі першага і другога гатунку цяпер прадаецца даражэй на 10, а хлеб масавых гатункаў і паўфабрыкат ялавічыны бескасцёвы — больш чым на 5,5 працэнта.

Па ранейшаму кошту куплялі сыры плаўлены і сычужныя цвёрды, якія курыныя, маргарын сталовы, гарэлку, посуд, аказваліся паслугі жыллёва-камунальнай гаспадаркі, дашкольных устаноў, санаторна-курортныя, гарадскога транспарту і прыгарадных цягнікоў. Не павышалася плата за карыстанне індывідуальным хатнім тэлефонам.

ПЕРСПЕКТЫВЫ

БЕЛАРУСЬ —
ЕўРАПЕЙСКАЯ ДЗЯРЖАВА

Перспектывы далейшага супрацоўніцтва Беларусі з Еўрапейскай камісіяй (ЕК) у эканамічнай, культурнай і адукацыйнай сферах сталі асноўнай тэмай сустрэчы прэм'ер-міністра нашай рэспублікі Сяргея Лінга з паслом ЕК у Беларусі Луісам Марэна.

Перад размовамі пан Марэна заявіў, што для Еўрапейскай камісіі Беларусь з'яўляецца еўрапейскай дзяржавай. І для выканаўчага органа Еўрасаюза, якім з'яўляецца ЕК, вельмі важна бачыць, што тая стратэгія, тая праекты, якія праводзіліся пры дапамозе гэтай арганізацыі ў краінах Еўропы, зусім нармальна ўкараняюцца і ў Беларусі.

Еўракамісія гатова прапанаваць беларускаму боку некалькі праектаў. Адзін з іх тычыцца пераводу на беларускую мову ўсіх дакументаў Еўрапейскага саюза. Відавочна, у самы бліжэйшы час будзе заключаны дагавор з Беларусі дзяржаўным універсітэтам аб выкананні гэтай работы спецыялістамі навучальнай установы. Увогуле ж Еўракамісія гатова выдзеліць на рэалізацыю праектаў у галіне адукацыі, культуры і падтрымкі сродкаў масавай інфармацыі 5 мільянаў ЭКЮ.

СВЯТЫНЯ

СААЎТАР З'ЯВІЎСЯ
ПРАЗ ВОСЕМ СТАГОДДЗЯЎ

Копія крыжа Ефрасіні Полацкай, зробленая брэсцкім мастаком Мікалаем Кузьмічом, перададзена Беларускай праваслаўнай царкве. Урачыстая цырымонія перадачы адбылася ў Свята-Сімяонаўскім кафедральным саборы Брэста.

Пяць гадоў спатрэбілася Мікалаю Кузьмічу, каб унавіць вядомы крыж, выраблены ў XII стагоддзі майстрам з Полацка Лазарам Богшам. Паводле слоў Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыяршага Экзарха ўсё Беларусі, карпатлівая праца брэсцкага мастака была сапраўдным подзвігам.

Аснову крыжа складае кіпарысавае дрэва, прывезенае з Іерусаліма і асвячонае на Гробе Гасподнім. Яго пакрываюць пазалочаныя і залатыя пласціны, упрыгожаныя выдатнымі эмалямі, каштоўнымі камянямі, горным хрусталём. Каля паўтысячы жэмчугаў абрамяюць верхнюю частку. З абодвух бакоў крыжа ўзноўлены дваццаць эмалевых мініячур з выявамі святых, архангелаў і апосталаў. У пяці падпісаных гнёздах знаходзяцца кроплі крыві Хрыстовай, часцінка дрэва жыватворнага Крыжа Гасподняга, кавалачак каменя ад Гроба Багародзіцы і часцінкі мошчы святых, закладзеных у крыж па асобаму царкоўнаму звычайу.

Паводле старадаўняга падання, жыватворны крыж прападобнай Ефрасіні Полацкай, згублены ў Магілёве ў гады апошняй вайны, дапамагаву хворым і ўсім, хто прыходзіў яму пакланіцца.

ПЕРАЖЫТАЕ

Наталля СВИТКОВА (на здымку) пражыла доўгае і нялёгкае жыццё. Перамачы многія нягоды дапамагла ёй вера ў Бога. З гэтым жыць і цяпер у свае 86 гадоў. У роднай вёсцы Грыбаны Магілёўскага раёна яе часта запрашаюць на памінальныя абрады, на пахаванні. І заўсёды на гэтых рытуалах Наталля Архіпаўна са сваёй хатняй іконай Маці Божай.

ПІКЕТ ТБМ

ПРАБЛЕМА
БЕЛАРУСКАМОЎНАГА
НАВУЧАННЯ

Напярэдадні пачатку новага навучальнага года Таварыства беларускай мовы правяло ў Мінску санкцыянаваны пікет. Актывісты ТБМ ставяць мэтай прыцягненне ўвагі грамадскасці да небяспечнай тэндэнцыі закрыцця беларускамоўных школ і класаў, якая назіраецца ў апошнія гады.

Плакаты з надпісамі «Вы забралі мову ў нашых дзяцей, пакіньце яе нашым унукам!», «Беларускія школы ў Мінску: 1994 — 120, 1996 — 17, 1997 — 1» не пакідалі раўнадушнымі нават выпадковых прахожых. Як сцвярджаюць арганізатары акцыі, многія з іх з разуменнем паставіліся да вылучаных патрабаванняў. Даволі прыязна паводзілі сябе і прадстаўнікі праваахоўных органаў, якія назіралі за правядзеннем пікета. Чакаецца, што пазіцыя ТБМ будзе пэўным чынам прадэманстравана і ў іншых гарадах Беларусі.

«АКІЯН РП-245»

Пасля значнага перапынку аднавіў выпуск новага радыёпрыёмніка «Акіян РП-245» мінскі завод «Гарызонт». Ад свайго папярэдніка гэты апарат адрозніваецца эканамічнасцю, меншымі габарытамі, працуе ва ўсіх дыяпазонах, уключаючы ультракароткі хвалі.

Сабрана першая партыя са ста прыёмнікаў, якія ўжо выстаўлены на продаж.

НА ЗДЫМКУ: рэгуліроўшчык радыёапаратуры Уладзімір МІХАЙЛАЎ з новым прыёмнікам «Акіян РП-245».

ЭСТРАДА

АДКРЫТЫ ТЭАТР

У маі гэтага года ў Мінску адкрыўся Дзяржаўны маладзёжны тэатр эстрады, а 27 жніўня Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка наведаў яго, каб

пазнаёміцца з творчымі планамі калектыву.

На правядзенне рэканструкцыі будынка і яго рамонт, а таксама на набыццё гукавога і святлотэхнічнага абсталявання кіраўніцтва справам Прэзідэнта выдзеліла 11,3 мільярда рублёў.

Мастацкі кіраўнік тэатра заслужаны артыст рэспублікі Алег Цівуноў і музычны кіраўнік тэатра народны артыст Беларусі Васіль Райчык расказалі, што прафесійная труп будзе сфарміравана з тых, хто пройдзе адборачны конкурс, які прадоўжыцца 25 дзён. А і кастрычніка ў тэатры ўжо адкрыецца новы сезон. На сцэне выступяць прэтэндэнты на права стаць ступендыятамі спецыяльнага фонду Прэзідэнта краіны па падтрымцы таленавітай моладзі. У рэпертуары тэатра плануецца ўдзел цяперашніх і будучых зорак айчынай эстрады.

КУЛЬТУРА

«ХАРОШКІ» Ў ШВЕЙЦАРЫ

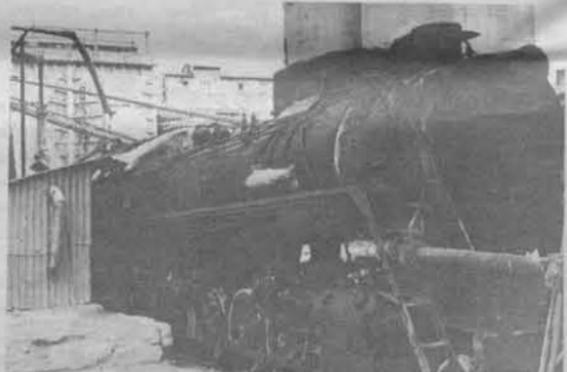
У швейцарскім горадзе Фрыбургу адкрыўся 23-ці міжнародны фестываль фальклорнага мастацтва.

Дзесяці вядомых калектываў з многіх краін Еўрапейскага кантынента кожны год дэманструюць тут сваё майстэрства. Гэтым разам запрашэнне на ўдзел у фестывалі з удзячнасцю прынялі артысты беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага ансамбля «Харошкі».

З ЖЫВЫМ СЛОВАМ —
НА БЕЛАСТОЧЫНУ

На Беластоцчыне пачалася традыцыйная творчая вандроўка тэатра «Жывое слова», які існуе пры Мінскім педагагічным універсітэце. Тэатральная група, да якой далучыліся шматлікія мясцовыя аматары беларускага слова, на працягу тыдня наведае шэраг вёсак, жыхары якіх у пераважнай большасці з'яўляюцца этнічнымі беларусамі — Ланева, Куршоўна, Койлы, Шастакова, Чыжы, Збуч, Мора... Падчас спектакляў і спеваў «Жывога слова» вяскоўцы самі становяцца ўдзельнікамі розных беларускіх абрадаў. Акрамя таго адбудуцца спатканні мінчан з мясцовай моладдзю ля вогнішча. Дарэчы, дарогу туды і назад тэатру сёлета прафінансуе Дзяржаўны камітэт па справах рэлігіі і нацыянальнасцей.

КУПІЛІ ПАРАВОЗ

Раней цяпло і пару заводу асбацэментавых вырабаў аб'яднання «Крычаўцэментшыфер» давала ЦЭЦ. Калі гэта стала дорага, знайшлі іншае рашэнне. Купілі паравоз, цяпер ён дае пару і цяпло прадрывемству. Ад яго працуюць тры лініі, дзе робяць шыфер. Гэта намнога танней.

НА ЗДЫМКУ: крыніца цяпла і пары для заводу — паравоз.

ЗДАРЭННІ

ПЕРАКУЛІЎСЯ
ГРУЗАВЫ ПОВЕЗД

23 жніўня ў 12 гадзін 54 хвіліны за 150 метраў ад барысаўскага чыгуначнага вакзала пры руху грузавага поезда з Мінска ў Оршу адбылася аварыя: поезд сшышоў з рэек і перакуліўся. Удалося ўстанавіць, што прычынай здарэння стала няспраўнасць колавай пары адной з цыстэрнаў, якая належала Уфіскаму нафтапрацоўчаму заводу. У саставе поезда знаходзіліся 32 цыстэрны з бензінам, 24 цыстэрны з рэшткамі прапан-бутану, а таксама 10 крытых вагонаў з рознымі грузаў.

Сітуацыя адразу ж ускладнілася тым, што 32 адзінкі рухомага саставу загарэліся. У выніку пажару ўзнікла небяспека выбуху цыстэрнаў з лёгкімі на загаранне вадкасцю і гаручым газам. Тым больш агонь, які «лізаў» састаў, кожную хвіліну мог перакінуцца на рухомы састаў, які стаяў паблізу, будынак чыгуначнага вакзала, жылля і вытворчыя памяшканні.

Як стала вядома, у ходзе работ па ліквідацыі агню атрымаў апёкі 35 працэнтаў паверхні цела пажарны аварыйна-выратавальнай часці атрада ваенізавана-пажарнай службы Барысава малодшы сяржант Хоміч. Іншых ахвяр быццам бы няма. Што датычыцца грузавага саставу, то агнём пашкоджана 8 чыгуначных цыстэрнаў з бензінам, 20 — з прапан-бутанам, адзін вагон з імпартным півам, адзін — з гумава-тэхнічнымі вырабамі і дзве платформы. Расследаванне гэтага здарэння зараз праводзіць Мінская транспартная пракуратура.

СВЯТА ДЛЯ ЎСІХ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

Звычайна мы не вельмі любім, калі нешта паўтараецца: сумна. Але ёсць рэчы і з'явы, непазбежнага надыходу якіх нават чакаем — як сведчання таго, што з намі ўсё нармальна, жыццё рухаецца, прычым у патрэбным накірунку. Мы ўпэўнены: за ночку надыйдзе дзень, за зімою прыйдзе лета, за летам — восень, і тады дзеці, як заўсёды, як і мы калісьці, пойдучы ў школу. І колькі б разоў ні наступай гэты доўгачаканы дзень першага верасня — ён заўсёды будзе святаям, у нечым узнёслым, крыху шчымлівым і настальгічным.

Як і ўсякае свята, пачатак навучальнага года патрабуе адпаведнай і немалой падрыхтоўкі і, канешне ж, матэрыяльных затрат, што з кожным годам павялічваюцца. Вось і сёлета школьнікі і іх бацькі даведаліся: на змену даволі працягламу перыяду бясплатных школьных падручнікаў прыйшоў час платных. Напрыклад, за камплект навучальных кніг для шасцікласнікаў неабходна прынесці ў школу 120 тысяч рублёў, для выпускнікоў-адзінаццацікласнікаў патрабуецца адпаведна ў два разы болей. У некаторых школах, асабліва так званых «элітарных»,

унутраня правілы патрабуюць нашэння спецыяльнай школьнай формы — яе кошт прыблізна 700 000 рублёў. А колькі спатрэбіцца розных школьных прыпад: сшыткі, ручкі, алоўкі, альбомы, фарбы... Кошт набору фарбаў — пяцьдзесят тысяч, кітайскі набор з шасці каляровых алоўкаў — дваццаць, столкі ж трэба аддаць за альбом для малевання ў малодшых класах і невялікую каробку звычайнага пластыліну... Магчыма, нашым чытачам цяжка зарыентавацца — многа гэта ці мала! Для параўнання адзначым: апошняя афіцыйная звесткі сцярджаюць: сярэдняя заработная плата ў краіне прыкладна два з паловай мільёны беларускіх рублёў. Калі збіраць у школу дваіх вучняў і акрамя касцюма купіць, скажам, чаравікі (дзеці растуць так хутка!), гэтых грошай не хопіць. А трэба яшчэ неж жыць і карміцца пасля першага верасня. Да таго ж нават такую «сярднюю» зарплату атрымлівае далёка не кожны працуючы ў Беларусі...

І ўсё ж першы дзень восені застаецца святочным. Цудоўна, бо насуперак усім цяжкасцям і перашкодам — жыццё працягваецца...

Г. УЛІЦЕНАК.

Фота Віктара СТАВЕРА.

БЯДА ХОДЗІЦЬ НЕ ПА ЛЕСЕ

(Заканчэнне.

Пачатак на 1-й стар.).

На сёння тут знаходзіцца каля шасцідзесяці дзяцей, якія паступілі сюды на лячэнне і абследаванне з усёй рэспублікі.

Калі гаварыць аб эфектывнасці лячэння раку ў Беларусі, то па такіх лакалізацыях, як пухліна нырака і лімфагрануламатоз, тут вынікі не горшыя, чым, напрыклад, у Германіі і Англіі. Па іншых лакалізацыях ёсць адставанне, звязанае з дыягнастычнымі магчымасцямі цэнтры. Са станоўчымі вынікамі штогод раз'язджаюцца па дамах 65 працэнтаў пацыентаў, па асобных лакалізацыях раку гэтая лічба дасягае 100 працэнтаў. Тым не менш, раку ёсць раку, і штогод у аддзяленні паміраюць 12—14 дзяцей, не лічачы тых, каго з безнадзейным дыягназам выпісалі дадому.

Бывае, што бацькі, не верачы ў ачынную медыцыну і спадзеючыся на чуд, дабіваюцца магчымасці лячыць сваё дзіця за мяжой. Аказалася, што недавер да ўласных урачоў — праблема інтэрнацыянальная: кіраўнік цэнтры доктар Рэйман Ісмаіл-Задэ асабіста быў сведкам сітуацыі, калі ў Англіі бацькі запатрабавалі лячыць іх дзіця толькі ў Амерыцы. Праз прэсу і дабрачынныя арганізацыі была сабраная неабходная сума, авіякампанія «Канкорд» узяла на сябе кошт пералёту, выдзеліла спецыяльную медыцыну, і маленькі пацыент адправіўся за акіяна. Сконылася гэтая гісторыя, на жаль, таксама вельмі тыповая: праз тры месяцы яго ў самым цяжкім стане даставілі дадому, дзе ён на наступны дзень памёр. У Рэспубліканскім цэнтры дзіцячай анкалогіі імкненне бацькоў дапамагчы сваіму дзіцяці любымі шляхамі, у прыватнасці, лячэннем за мяжой разумеюць, але лічаць, што тут патрэбны дыферэнцыраваны падыход, бо кожная пухліна — біялагічны феномен, і выбар месца лячэння ўпывае на яго далёка не заўсёды, тым больш, што тут працуюць па тых жа схемах і тымі ж медыкаментамі, якія сёння выкарыстоўваюцца на Захадзе. Хаця аперацыі, звязаныя, напрыклад, з заменай сустава, дзе неабходны дарагія пратэз з спецыяльнага сплаву, выраблены дакладна па памеру косямазгавага канала пацыента, без усялякага сумнення, лепш адпрацаваны за мяжой.

У былыя часы неабходнымі прэпаратамі Рэспубліканскі цэнтр поўнаасцю забяспечвала дзяржава, і трэба прызнаць, што рабіла гэта зусім нядрэнна, ва ўсякім выпадку, анкалагічныя хворыя лякарствы атрымлівалі па бясплатных рэцэптах, урачоў праблемы забяспечвання аддзялення медыкаментамі і апаратурай не закраналі, дазваляючы ім займацца сваёй асноўнай

справай — лячэннем хворых. Сёння сітуацыя з проціпухліннымі прэпаратамі рэзка пагоршылася, ставячы пад пагрозу не толькі вылечванне, але і жыцці пацыентаў Рэспубліканскага цэнтры дзіцячай анкалогіі.

Барацьба са злаякаснай пухлінай абыходзіцца вельмі і вельмі дорага. Лячэнне раку ў дзіцяці ад пачатку да канца, якім бы ён ні быў, каштуе як мінімум 30 тысяч долараў. Сюды ўваходзіць кошт медыкаменту, біяпсія, прамяневая тэрапія, а ў выпадку неабходнасці і аперацыя. На Захадзе гэтая лічба значна вышэйшая, але зусім не з-за кошту медыкаменту ці працэдур. Проста там праца ўрачоў, медсестраў, выхавальнікаў і санітарак ацэньваецца невымерна вышэй, чым у Бараўлянах.

У Беларусі проціпухлінныя прэпараты не вырабляюцца, таму практычна ўсе лякарствы, што выкарыстоўваюцца пры лячэнні, — імпартныя. Нязначную частку іх пастаўляе Расія, тое-сёе — Прыбалтыка, у асноўным жа лякарствы тут атрымліваюць з далёкага замежжа. У мінулым годзе Міністэрствам аховы здароўя было закуплена дастаткова проціпухлінных прэпаратаў, тут гэта напрамую звязана з тым, што былі міністр аховы здароўя сама была ўрачом-анкалагам і разумела ўсе патрэбы і праблемы лячэння ракавых хворых. У гэтым годзе закупак проціракавых прэпаратаў у патрэбным аб'ёме не прадбачыцца.

Трэба адзначыць, што ў дзіцячай анкалогіі ёсць свае спецыфічныя рысы. Так, дзеці вельмі дрэнна пераносяць паказаную дарослым прамяневую тэрапію, а таму стратэгія лячэння становіцца эфектыўна хіміятэрапія, да якой адчувальныя дзіцячыя пухліны. У сваю чаргу, асабліва-свае хіміятэрапіі заключаецца ў тым, што ўводзіць проціпухлінныя прэпараты трэба, вельмі строга прытрымліваючыся схеме лячэння, таму што калі не захоўваць інтэрвалы паміж курсамі, узнікае прывыканне да прэпарата, і наступны раз лякарства проста не дасць неабходнага эфекту. Таму ў дзіцячай анкалогіі асабліва востра стаіць праблема свеечасовага забеспячэння неабходнымі медыкаментамі.

Апошнія гады праблему забеспячэння проціпухліннымі лякарствамі і медыцынскім абсталяваннем Рэспубліканскаму цэнтру дзіцячай анкалогіі дапамагалі вырашаць замежныя дабрачынныя арганізацыі. Рэйман Ісмаіл-Задэ па стыпендыі замежнага дабрачыннага фонду год працаваў у анкалагічнай клініцы і нямаю сіл прыклаў, каб пераканаць тых жа англічан, што дапамагач сёння трэба ў першую чаргу нам, беларусам, таму што менавіта тут быў Чарнобыль, за які сёння ракам шчытападобнай

запозы і іншых органаў расплачваюцца нашы дзеці. Былі наладжаны сувязі і з вядомай дабрачыннай арганізацыяй «Angel's International», з нямецкай арганізацыяй «Дапамога ў бядзе», з аналагічнымі арганізацыямі ў Швейцарыі і іншых краінах. Практычна ўсё медыцынскае абсталяванне, якое сёння мае аддзяленне дзіцячай анкалогіі, паступіла туды па гуманітарнай дапамозе. Наркозны апарат і кардыяманітор падараны «Міжнароднымі анеламі», за дэфібрылятар трэба сказаць дзякуй амерыканцам, а за інфузійныя помпы — швейцарцам і немцам. Дзеці з некалькіх агульнаадукацыйных нямецкіх школ кожны год збіралі грошы, каб потым на іх набыць сістэмы для пералівання крыві і пераспаць іх у Беларусь. Увогуле, з невядомымі іншаземцамі наладжваць кантакты і дамаўляцца аб пастаўках абсталявання і медыкаменту аказалася значна прасцей і больш надзейна, чым з родным Міністэрствам аховы здароўя. Аднак, мяркуючы па апошніх падзеях, гэты канал ужо практычна перакрыты, а аб тым, што будзе далей, тут проста баяцца думаць. Не так даўно прадстаўнікі «Angel's International» па старой звычцы наярэдадні сваёго прыбыцця ў Беларусь пазванілі ў аддзяленне, каб высветліць, у якіх прэпаратах там маюць патрэбу больш за ўсё. Ім быў пасланы факс з пералікам самага неабходнага. «Цёплы» прыём, аказаны тамажнікамі англічанкам у аэрапорце «Мінск-2», прывёў жанчын у шок. Гуманітарная дапамога была адпраўлена на тамажныя склады. Між тым, там знаходзіліся прэпараты, якія хутка псуецца, тэрмін годнасці якіх не быў разлічаны на доўгія тамажныя і іншыя бюракратычныя працэдур.

Службовыя асобы — таксама людзі, і калі размова ідзе пра дзіцяці, якія могуць памерць без неабходных лякарстваў, іншы раз закрываюць вочы на інструкцыі і дазваляюць без доўгатаў гатэраміновыя працэдур узяць некаторыя медыкаменты, якія хутка псуецца, так што дзеці выжываюць не дзякуючы закону і дзяржаве, а насуперак ім. Менавіта так доктару Ісмаіл-Задэ ў парадку выключэння аддалі частку груза анкалагічнай гуманітарнай дапамогі з умовай не адкрываць пакеці да прахаджэння афіцыйнай працэдур. Два месяцы ў яго кабінце ляжаць мяшкі з лякарствамі і апаратурай, якія ён не мае права адкрыць. За гэты час частка медыкаменту, што жыццёва неабходна дзецям, прыйшлі ў непрыгоднасць. Разумеючы ўсё гэта і адчуваючы адказнасць за жыццё дзяцей, доктар Ісмаіл-Задэ звоніць на склады, у Цэнтральны тамажны камітэт, Савет бяспекі... Хаця, мяркуючы па ўсім, блуканні Іс-

маіл-Задэ — гэта яшчэ не самае горшае, што можа сёння напаткаць урача. Заходнія дабрачынныя арганізацыі, справядліва не давяраючы ачынай бюракратыі, вельмі часта аказваюць гуманітарную дапамогу адрасна — на імя таго ці іншага аддзялення ці нават канкрэтнай асобы, якая ўзначальвае яго. Што тычыцца міжнародных дабрачынных арганізацый, то яны таксама зрабілі свае вывады, так што, трэба думаць, што ў хуткім часе гуманітарных грузаў паменшыцца, затое прыбавіцца клопатаў у тых, хто вельмі зацікаўлены ў наяўнасці лекавых прэпаратаў. Прычым, няма ніякай упэўненасці, што гэта стане праблемай дзяржаўных структур. Ва ўмовах, калі скарачаюцца дзяржаўныя пастаўкі проціпухлінных прэпаратаў, а гуманітарныя грузы прыходзяць у непрыгоднасць з-за валакіты на тамажні і іншых інстанцыях, а хутка і зусім перастаюць паступаць, набыццё лекаў ляжа на плечы тых, каму яны больш за ўсё патрэбныя — бацькоў хворых дзяцей. Прэцэдэнт ужо маюцца: неабходныя лякарствы набываліся бацькамі за свае грошы ў камерцыйных аптэках. Пры гэтым варта помніць, што анкалагічныя прэпараты вельмі дарагія, і вылечыць хворца дзіця за свой кошт змогуць толькі вельмі багатыя бацькі.

Адчуўшы на сабе, што бяды ходзіць па людзях, а не па лесе, бацькі хворых з аўкцыёна і пасля доўгай рэканструкцыі прадстаў перад пакупнікамі ў цалкам новым абліччы. Працуюць тут два асноўныя аддзелы: камп'ютэрная тэхніка і будаўнічыя матэрыялы. Праўда, пакуль пакупнікам прапаноўваецца толькі каля 700 найменняў тавараў. «Збіраюць» іх непасрэдна ў «ТАІР», а вось асноўнымі пастаўшчыкамі камп'ютэрных пастаўшчыкаў замежныя фірмы. З Германіі, Паўднёвай Карэі і Польшчы дастаўляюцца дэталі для камп'ютэрнай тэхнікі, з Італіі і Іспаніі — будаўнічыя матэрыялы. Фірма плануе заключыць дагаворы і з ачыннымі прадпрыемствамі, што выпускаюць прадукцыю высокай якасці. Для прыкладу, з той жа Гомельскай шпальнернай фабрыкай.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

ВЕСТКИ З БРЭСЦЫНЫ

У Брэсце расчыніў дзверы магазін «ТАІР» вытворча-камерцыйнай фірмы «ТАІР — Захад». «ТАІР — Захад» — адзін з філіялаў мінскай фірмы «ТАІР», якая на сённяшні дзень з'яўляецца адным з лідэраў па продажы камп'ютэрнай тэхнікі ў рэспубліцы. Разгортваецца і сетка магазінаў: у Мінску іх ужо шэсць, адзін днямі запрацаваў у Віцебску, у бліжэйшых планах адкрыццё такога магазіна ў Гомелі.

МАГАЗІН
ДЛЯ
БАГАТЫХ

Брэсцкі магазін быў куплены фірмай з аўкцыёна і пасля доўгай рэканструкцыі прадстаў перад пакупнікамі ў цалкам новым абліччы. Працуюць тут два асноўныя аддзелы: камп'ютэрная тэхніка і будаўнічыя матэрыялы. Праўда, пакуль пакупнікам прапаноўваецца толькі каля 700 найменняў тавараў. «Збіраюць» іх непасрэдна ў «ТАІР», а вось асноўнымі пастаўшчыкамі камп'ютэрных пастаўшчыкаў замежныя фірмы. З Германіі, Паўднёвай Карэі і Польшчы дастаўляюцца дэталі для камп'ютэрнай тэхнікі, з Італіі і Іспаніі — будаўнічыя матэрыялы. Фірма плануе заключыць дагаворы і з ачыннымі прадпрыемствамі, што выпускаюць прадукцыю высокай якасці. Для прыкладу, з той жа Гомельскай шпальнернай фабрыкай.

На першым месцы тут якасць. Як тавараў, так і абслугоўвання. Нездарма ж і штат работнікаў падбіраўся на конкурснай аснове: з 200 прэтэндэнтаў былі адабраны толькі 9.

Уражвае не толькі гэта. Звычайнага пакупніка — яшчэ і цэны. Так, кухонны камбайн каштуе больш за 5 мільёнаў рублёў, прас — каля 2 мільёнаў, сярэдняя цана камп'ютэра вагаецца ў межах 30 мільёнаў і г. д.

Трэба меркаваць, што «ТАІР» у хуткім часе знойдзе свайго кліента. Ёсць жа і ў нас багатыя людзі. Але тое, што звычайнаму пакупніку тавары «ТАІР» не па кішэні, відэа-вочна ўжо сёння.

Святлана ШАБЛІНСКАЯ.

НАТАТКІ ЎЛЮБЁНАГА

ТУРЫСТА

Напрыклад, у 1643 годзе сюды накіроўваліся купцы з Магілёва. Расказваюць дакументы і пра трагедыю 1653, 1659 і 1710 гадоў, калі ў гэтых мясцінах здарыўся страшэнны мор.

У час Паўночнай вайны ў Кабыльніках на некаторы час спыняўся шведскі кароль Карл XII.

Прыцягвае ўвагу ў Нарачы Андрэўскі касцёл, пабудаваны на пачатку XX стагоддзя з чырвонай цэглы, помнік архітэктуры неаготыкі. Побач стаіць званіца XVII стагоддзя.

У цэнтры вёскі ў другой палове XIX стагоддзя пабудавана царква з бутаванага каменю і цэглы ў псеўдарускім стылі.

Гаворачы пра нарачанскі край, многія ўжываюць выраз Мядзельшчына. Гэта звязана з старажытным Мядзем (цяпер раённы цэнтр). Гісторыкі датуюць яго ўзрост X—XI стагоддзя.

ЗАЧАРАВАННЕ НАРАЧЫ

калі ён служыў пагранічным горадам Полацкага княства. Аднак археалагічныя раскопкі выявілі ў наваколлях стаянкі людзей каменнага веку з крэмневымі прыладамі і керамічным посудам. Старажытны Мядзель знаходзіўся на востраве Мядзель. Да гэтага часу захавалася гарадзішча, надзейнасць умацаванняў якога прыкметна і цяпер. Але ў канцы XIV — пачатку XV стагоддзяў горад спыніў сваё існаванне. Легенда гаворыць, што ад маравой пошасці загінулі амаль усе жыхары. Ацалелыя назаўсёды пакінулі свае дамы і заснавалі новы горад на беразе суседняга возера Мясра, захаваўшы старую назву.

Да XX стагоддзя горад дзяліўся на Стары і Новы Мядзель, і гэта ўнесла некаторую блытаніну ў даравацкія публікацыі. Стары Мядзель быў уласнасцю многіх буйных магнатаў: Радзівілаў, Францкевічаў, Райскіх, Грабкоўскіх, Кошчыцаў. У гістарычных дакументах вядомы з 1454 года.

Новы Мядзель лічыўся каралеўскім упаданнем. У 1557 годзе ён згадаецца ў ліку каралеўскіх валасцей. На пачатку XVII стагоддзя вызначаны месца правядзення земскіх судов.

З 1793 года Стары і Новы Мядзель увайшлі ў склад Рускай дзяржавы.

Гораду не шанцавала і на новым месцы. Частыя пажары спусташалі яго. У народзе нават зацвердзілася павер'е, нібыта Мядзель павінен гарэць кожныя 12 гадоў. Найбольш бязлітасныя пажары былі ў 1872 і 1884 гадах. Страшным быў 1846 год, калі абрушыўся моцны голад і жыхары харчаваліся ў асноўным сасновай карой.

У другой палове XVI — пачатку XVII стагоддзяў на востраве Мясра пабудавалі каралеўскі замак, злучаны з горадам драўляным мостам. І пасоль замчышча ўзвышаецца над возерам на 4 метры. Вакол замка існаваў дадатковы абарончы вал з землянымі бастыёнамі, а перад ім — шырокі роў, злучаны з возерам. Уся плошча замчышча была абаронена

каменнай сцяной, таўшчыня якой даходзіла да двух метраў.

Магутныя ўмацаванні Мядзельскага замка, які быў разбураны ў час Паўночнай вайны, доўга служылі надзейным сховішчам мясцовым жыхарам ад непрыйцяля.

У Мядзелі захаваўся арыгінальны помнік архітэктуры позняга барока — касцёл Станіслава — кармеліцкі манастыр. Заснавальнік касцёла — адзін з уладальнікаў Мядзеля Антон Кошчыц. У 1754 годзе ён пабудаваў касцёл і манастыр і запрасіў манахаў-кармелітаў. Да нашага часу ад манастыра мала што захавалася, ён значна пацярпеў у 1832 годзе, калі высветлілася, што манахі маюць дачыненне да польскага паўстання.

Манастыр карыстаўся папулярнасцю сярод мясцовага каталіцкага насельніцтва, бо Кошчыцам былі прывезены з Рыма рэліквіі кананізаванага каталіцкай царквой

святога Юсцініяна.

У 1840 годзе кармеліцкі манастыр закрылі і перарабілі ў праваслаўны жаночы, таксама закрыты ў 1860 годзе. З 1866-га касцёл стаў праваслаўнай царквой.

Арыгінальная архітэктура храма. Кампазіцыйная пабудова, дэкаратыўнае ўбранне, багаты інтэр'ер значна выпучалі яго сярод іншых культурных збудаванняў XVII стагоддзя. Помнікам кавальскага майстэрства з'яўляюцца каваныя агароджы балконаў.

Побач з касцёлам захаваўся будынак былога манастыра, значна перабудаваны. Званіца ўзведзена пазней, у канцы XIX стагоддзя.

Вяртаючыся да Нарачы, хочацца ўспомніць яшчэ некалькі легенд, звязаных з паходжаннем нарачанскіх азёраў.

Адна з іх расказвае, што раней тут не было возера. У наваколлі жылі працавітыя, бедныя людзі, і сярод іх — дзяўчына Аленка, душой добрая, для людзей — адкрытая, а вось прыгажосці Бог не даў. Пакутавала дзяўчына, хоць і не усім ужо абыходзілі яе хлопцы бокам. Ішла аднойчы Аленка сумная, думала пра сваю горкую долю. Раптам бачыць: ляжыць маленькае люстэрка. Паглядзела ў яго і адразу напрыгажэла.

Чутка пра чароўнае люстэрка дайшла і да мясцовага багача. Быў ён вельмі прыгожы тварам, а душой яшчэ больш страшны. Прыскакаў са слугамі на конях. "Адавай знаходку, — закрычаў, — а не то ўсё роўна забяру!" Не хацела Аленка аддаваць яму люстэрка, размахнулася і кінула далёка-далёка. Ударылася яно аб дрэва, бліснула алмазнымі зорчкімі... І раптам не асколікі пасыпаліся на зямлю, а буйныя кроплі дажджу, які ператварыўся ў доўгі лівень. Калі ён спыніўся — людзі ўбачылі, што з'явілася вялікае возера. Аленка ж знікла. Потым да сіратлівага Аленчынага дома стала часта прылятаць чайка. Яна садзілася на пусці бераг возера і жаласліва крычала, нібыта плакала.

ХРОНІКА АДНАГО ВІЗІТУ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

У ліпені гэтага года Віцебск урачыста святкаваў 110-ю гадавіну з дня нараджэння свайго, напэўна, самага сьліннага ўраджэнца — сусветна вядомага мастака Марка Шагала. У ліку запрошаных на свята ў горад гасцей былі і двое грамадзян Швейцарыі — уладальнік прыватнай мастацкай галерэі пан Гюнтэр Камацкі і супрацоўніца Цюрыхскай бібліятэкі, сябра Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў пані Моніка Банькоўскі-Цюліг. Восем дзён, праведзеных ім у Віцебску, сталі ўжо набыткам гісторыі. Наш расказ пра тую ўражання, што швейцарскія госці атрымалі ад Віцебска, а горад — ад іх візиту.

ГАЛЕРЭЯ Ў МАЙЛЕНЕ

Пан Камацкі наведваў Беларусь упершыню, і Віцебск месцам свайго падарожжа абраў не выпадкова: ужо каля трох дзесяцігоддзяў ён збірае графіку Марка Шагала. "Калі займаешся творчасцю Шагала такі працяглы тэрмін, то, натуральна, узнікае цікавасць да Віцебска, гэты горад ператвараецца ў цэнтр увагі", — адзначаў пан Камацкі. Ягонае галерэя існуе з канца 1950-х гадоў і знаходзіцца ў невялікім гарадку Майлен, які размешчаны на беразе Цюрыхскага возера. Тут можна купіць творы Пабла Пікасо і Хуана Міро, аднак самую значную частку калекцыі — каля 400—500 прац — складаюць графічныя аркушы Шагала. Пытаюся ў пана Камацкі, з чаго пачалося яго зацікаўленне творчасцю Марка Шагала.

"Маё першае сутыкненне з творчасцю мастака адбылося яшчэ ў дзяцінстве. Наша сям'я да вайны жыла ў Берліне і недзе ў 1920-х гадах мой бацька набыў адну з літаграфій Шагала. Яна вісела ў нас дома, я бачыў яе кожны дзень, і гэта вельмі паўплывала на мае дзіцячыя ўражання", — адказаў пан Камацкі. Ён нарадзіўся ў Германіі якраз напярэдадні прыходу нацыстаў да ўлады, і яго далейшы асабісты лёс, як і лёс усёй сям'і, быў цяжкім і складаным. Давялося перажыць халакост, смерць многіх родзічаў. "Да канца вайны я жыў у Германіі, — загадваў пан Камацкі, — і тады нават думкі не было аб мастацтве, трэба было проста нейкім чынам выжыць у тых складаных умовах". Падчас вайны недзе згубілася і шагалаўская літаграфія, што шмат гадоў вісела ў бацькоўскім доме. Пасля вайны пан Камацкі жыў у Турцыі, а ў 1958 годзе вярнуўся на жыхарства ў Еўропу. "Тады я працаваў інжынерам на будоўлі, — расказаў ён далей. — Аднак аднойчы падумаў аб тым, што чалавек жыве на свеце не надта доўга і таму трэба заняцца больш важнымі справамі. Так узнікла жаданне збіраць творы мастацтва і менавіта творы Шагала, бо я ўспомніў свае дзіцячыя ўражання ад той працы, што вісела ў нашым доме. Нейкі час пасля гэтага я яшчэ працаваў інжынерам, а пазней займаўся ўжо выключна мастацтвам".

Зараз збор графікі Шагала ў галерэі пана Камацкі ў Майлене — самы вялікі ў Еўропе.

ПАДАРОЖЖА Ў ПОЛАЦК

Пані Моніка Банькоўскі — госьць у Беларусі досыць часты, добра знаны і заўсёды жаданы. Ужо не адзін год яна займаецца вывучэннем беларускай мовы, гісторыі і культуры і набыла ў гэтай галіне вялікі досвед. У яе шмат сяброў, якія жывуць у розных кутках Беларусі і пераборы запрашаюць да сябе ў госці. Віцебск яна наведвала ўпершыню, хоць ужо даўно па артыкулах ды даведніках грунтоўна азнаёмілася з яго гісторыяй. Апошняя акалічнасць справіла мне нават прыемную неспадзяванку: падчас нашае экскурсіі па горадзе пані Банькоўскі перакладала на нямецкую мову для пана Камацкі інфармацыю, якая была ў некалькі разоў большая за тую, што паспявала даваць яе. Яе асабістая прыхільнасць і вялікая зацікаўленасць да вывучэння беларускай культу-

Пан Гюнтэр КАМАЦКІ з работамі, падараванымі ім музею М. Шагала ў Віцебску.

Фота М. ШМЕРЛІНГА.

ры паспрыялі таму, каб мы, карыстаючыся нагодай побыту ў Віцебску, у адзін з больш-менш вольных дзён выправіліся ўсёй грамадой у вандроўку да блізкага Полацка. Воляю лёсу нашай спадарожніцай аказалася яшчэ адна віцяблянка пані Ларыса Кузняцова, генеральны дырэктар сумеснага беларуска-германскага прадпрыемства "Belvest", якая, справіўшы ў Полацку службовую патрэбу, у хуткім часе таксама далучылася да нашай культурнай праграмы.

Полацк — горад у Беларусі асабліва, адораны Богам адметнай гісторыяй і незвычайнай унутранай сутнасцю. Няспешная на першы погляд плынь жыцця полацкіх месцічаў мае свой асаблівы змест і глыбіню. Пані Кузняцова не магла не распавесці нашым гасцям аб тым, што канцэрты класічнай музыкі ў выкананні заездных знакамітасцяў яна лічыць за лепшае слухаць у Полацку, а не ў Віцебску: тут асабліва ўдзячны і выхаваны слухач, які сваім успрымманнем твора ўздзейнічае і на выканаўцу. Прынамсі, у гэтым нашы госці маглі ўпэўніцца і самі: зусім нечакана нам пашчасціла трапіць на канцэрт арганнай музыкі ў Сафійскім саборы.

Надзвычайна цікавасць выклікала наведванне музея беларускага кнігадрукавання. Грунтоўны расказ, прапанаваны нам загадчыцай музея пані Галінай Ладзісвай, быў з удзячнасцю сустрэты ўсімі прысутнымі і змусіў нас на працягу некалькіх гадзін з задавальненнем блукаць па залах музея, паглыбіўшыся ў свет старадаўняй і сучаснай беларускай кнігі. Пасля гэтай экскурсіі найбольшае шкадаванне пра кароткі час нашага побыту ў Полацку выказала пані Банькоўскі: ёй, як чалавеку кніжнаму, хацелася пазнаёміцца з усімі гэтымі скарбамі бліжэй, пагартыць старадрукі ці проста больш уважліва іх аглядаць. Аднак справу гэтую давалося адкласці на наступны раз, бо няўхільнае набліжэнне вечара ўвесь час прымушала прыспешваць хаду. Нягледзячы на апошняе акалічнасць, мы ўсё ж не маглі адмовіць сабе з задавальненнем хвілінку адпачыць на беразе Дзвіны і пацешыць вока задуменнай рачной плыню ды прыгажосцю задзвінскіх краёваў.

Наведваўшы жаночы Спас-Ефрасіннеўскі манастыр, мы вярталіся на машыне ў Віцебск. Абапал дарогі ўвесь час стракацелі фіялетавыя палянкі лубіны, па няскошаных сенажаках шпацыравалі даўганогія буслы. Шырокія дзяляглыды паўночна-ўсходняй Беларусі відавочна падабалі швейцарскім гасцям, і, нягледзячы на стомленасць і пакутліваю спеку адыходзячага дня, яны па-ранейшаму выказвалі жывое зацікаўленне да ўсяго, што трапляла на шляху. Раптам на адным з прыдарожных палёў мы ўбачылі цэлую бусліную зграю, чорна-белымі плямамі раскіданую на досыць вялікім абшары. "Буслоў тут сто сорок восем адзінак", — паведаміў грамадзе пан Камацкі. Усе засмяяліся, і спрачацца з ім не

стаў ніхто: у нашым маленькім таварыстве валадарылі згода і разуменне.

ПАДАРУНАК МУЗЕЮ ШАГАЛА

Да таго, што ў першы тыдзень ліпеня ў Віцебск прыязджаюць вядомыя мастакі, мастацтвазнаўцы, літаратары і музыканты, гараджане даўно прывыклі: гэтым летам шагалаўскія дні тут адзначаліся ўжо сёмы раз. Традыцыйнымі з'яўляюцца і шагалаўскія чытанні, якія заўсёды збіраюць нешматлікую, але надзвычай зацікаўленую аўдыторыю. Пачатак сёлетніх чытанняў быў адзначаны падзеяй асабліва прыемнай і ў пэўным сэнсе сімптаматэчнай — музею Марка Шагала ў Віцебску былі падараваны адразу пяць графічных прац Майстра. Адно з іх ахвяраваў доктар Генрых Мандэль з Германіі, астатнія чатыры — пан Гюнтэр Камацкі. На наступны дзень сябры нямецкага камітэта садзейнічання Дому-музею Шагала ў Віцебску паднеслі ў падарунак яшчэ тры гравюры мастака.

У першым жа перапынку чытанняў спрабую выказаць пану Камацкі словы ўдзячнасці і павіншаваць з тым, што ён стаў першым грамадзянінам Швейцарыі, які зрабіў гораду такі падарунак. У адказ чуо наступнае: "Я шкадую, што гэта менавіта так і нічога не ахвяраваў Віцебску. У нас шмат прыватных галерэй, аднак яны ў асноўным збіраюць творы сучаснага мастацтва. Вы жывяце ў вельмі складаных умовах, і мне хацелася хоць нешта зрабіць для вашага горада. Я проста хацеў падаць прыклад, які, спадзяюся, пераймуць іншыя. Я ведаю, што ў Швейцарыі ёсць пэўнае кола людзей, якія гатовы і ў далейшым садзейнічаць вяртанню прац Шагала ў яго родны горад".

6 ліпеня, у дзень нараджэння мастака, на Пакроўскай вуліцы расчыніў свае дзверы мемарыяльны Дом-музей Шагала. Да гэтай падзеі Віцебск ішоў няпростым шляхам даўжынёй у шмат дзесяцігоддзяў. Сярод іншых экспанатаў на адной са сцен музея яго першыя наведвальнікі сустрэлі і працы, ахвяраваныя панам Камацкі — два афорты "Саламон на троне" і "Юрэй нясуць скаржалі праз Іардан" з серыі, якая адлюстроўвае падзеі Старога завету, і дзве каляровыя літаграфіі "Сямісвечнік" і "Леў з Іудзеі", выкананыя Шагалам падчас працы над вітражамі ў Іерусаліме.

За гады савецкай улады ў Віцебску склаўся парадаксальны сітуацыя: дзякуючы надзвычайнай папулярнасці творчасці Шагала, горад сталі ведаць ва ўсім свеце, у той час як у Віцебску не было ніводнай працы Майстра, ды і само ягонае імя свядома адлучалася чынавенствам ад роднага горада і культуры Беларусі. Сёння Шагала вяртаецца на Радзіму — праз творы друкаванай графікі, якія ахвяраюцца гораду прыватнымі асобамі і грамадскімі арганізацыямі, праз сваіх унучак Бэлу і Мэрэт Маер, якія прыехалі ў Ві-

Працяг.

Пачатак ў № 29-35.

Юрый АКУДОВІЧ.

«ПЕСНЯ БУДЗЕ ЖЫЦЬ»

Так называецца адзін з вершаў Сяргея Грахоўскага, прысвечаных Якубу Коласу. Радкі твора леглі на паперу ў той жа дзень, калі не стала песняра. Пра гэта сказаў у сваім выступленні на журботным зборы ля Коласавай магілы на Вайсковых могілках у Мінску аўтар і прачытаў верш. Прывядзем апошняю страфу:

Ён не паспеў аб нашым
грозным часе
ўсяго сказаць, усіх пазм
злажыць.
Пайшоў пясняр, а песня
засталася,
Памёр пазт, а песня будзе
жыць!

Пра неўміручасць песняровага слова гаварыў не толькі ён, Сяргей Грахоўскі, паўрэзат Дзяржаўнай прэміі імя Якуба Коласа, старэйшына беларускай літаратуры, але і маладзейшыя выступоўцы, удзельнікі сёлетага ўскладання кветак на магілу незабыўнага дзядзькі Якуба ў дзень яго смерці.

Словы любові і пашаны прынеслі народнаму пазту і прачыталі вершы, прысвечаныя яму, Бацькаўшчыне, старшыня Саюза беларусіх пісьменнікаў Васіль Зуёнак, першы сакратар саюза Уладзімір Паўлаў, пазт, Коласаў зямляк, Яўген Хвалей.

Як да жывога, звярнулася да помнікавага Коласа дацэнт Белдзяржуніверсітэта Вольга Казлова. Добра яго ведала,

пісала кандыдацкую дысертацыю па творчасці песняра. «Вас любяць, шануюць Канстанцін Міхайлавіч, студэнт-філолагі ахвотна пішуць курсавыя і дыпломныя работы па вашых творах», — зазначыла яна.

Пазт Міхась Пазнякоў гаварыў, як пачцва ставяцца да беларускай класікі ў выдавецтве «Юнацтва», галоўным рэдактарам якога з'яўляецца ён. Прамоўца паказаў прысутным і перадаў дырэктару Коласаўскага музея толькі што выпушчаную кнігу твораў для дзяцей двух песняроў — Коласа і Купалы.

Задушэўна і шчымліва пра-

гучалі дзве, дастасаваныя да зместу падзеі беларускія народныя песні ў выкананні заслужанай артысткі рэспублікі Таццяны Мархель.

Адкрывала і вяла сустрэчу дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская.

Аксана СЛЕСАРЭНКА.

НА ЗДЫМКУ: у час збору на Вайсковых могілках каля помніка вялікаму песняру пазт Сяргей ГРАХОЎСКІ і дырэктар музея Зінаіда КАМАРОЎСКАЯ.

Фота А. ФЕДАРЭНЧЫКА.

Сяргей ГРАХОЎСКІ

У ДОМЕ

ЯКУБА КОЛАСА

Тут па начах — спакой і цішыня,
Чуваць, як маладзік адлічвае хвіліны.
На схіле лета і на сконе дня
Свой дом нястомны гаспадар пакінуў.
Плыве з нябёсаў сіняе святло,
Праз вокны зоркі за спакоем сочаць,
Усё жывое ў свеце ажыло.
І за парканам тры дубы шапочуць.
Маснічыны ад шэпту зарыпяць,
У каранях дубоў пульсуюць сокі,
Адвечныя вандроўнікі не спяць,
Не замаўкаюць іх ніколі крокі.
Дачасна дом пакінуў гаспадар,

А голас не замоўк ні на хвіліну:
З душы ў душу нясе ён вечны жар,
Каб зберагчы і ўратаваць Краіну —
Адзіны, дарагі і родны кут,
Тым даражэйшы, што ніколі
Ён, апрача знявагі і пакут,
Не бачыў ні добра, ні вольнай волі.
Пайшоў у свет нястомны гаспадар.
Яго гады і бездараж не змораць
Ад сэрца сэрцу несці жар
Нязгаслых слоў, што з душамі гавораць.

Іх нёс і панясе, як Боскі дар,
Дум і пачуццяў нашых уладар.

25 мая, 1997 г.

З КНИЖНОЙ ПАЛІЦЫ

ТАК ЖЫЛІ СЯЛЯНЕ

Яшчэ некалькі гадоў назад, паслухаўшы афіцыйных ідэолагаў, пачытаўшы іх артыкулы ці кнігі, даводзілася толькі няўцяма паціскаць плячыма. Няўжо і на самай справе цэлыя народы да Вялікага Кастрычніка жылі так бедна і беспрасветна, што толькі бальшавікі ўратавалі іх ад поўнага вымірання?! Канечне, у даным выпадку да ўсяго трэба падыходзіць, як кажуць, дыферэнцыравана. На той час на расійскай Поўначы і сапраўды становішча абарыгенаў было вельмі складаным. Ды і ў іншых рэгіёнах жылі багатыя і бедныя, адукаваныя і непісьменныя. Але каб сцэпная галечка? Прынамсі, на Беларусі...

Верыць, зразумела, не хацелася. Але тыя, хто выконваў партыйнае заданне (а інакш гэта, бадай, і не назавеш), таксама няблага ведалі сваю справу. Пры патрэбе знаходзілі факты, якія сапраўды «гаварылі», бо выхоплівалася негатывнае і пакідалася па-за ўвагай тое добрае, што назіралася спакон веку.

На шчасце, цяпер гістарычная навука становіцца аб'ектыўнай, пазбаўляецца ідэалагічных крайнасцяў. Пацярджэнне таму кнігі, што выходзяць апошнім часам. Адна з іх «Сельскія паселішчы Верхняга Панямоння XIV—XVIII ст. ст.», напісаная гісторыкам і археолагам Валерыем Шаблюком і выпушчаная выдавецтвам «Беларуская навука». Аўтар яе, на жаль, ужо нябожчык. Праўда, ён паспеў яшчэ парадавацца свайму дзецішчу, а пасля загінуў недарэчна, у выніку трагічнага выпадку: Валерыя Уладзіміравіча збіла машынай п'яная кампанія.

Мэтанакіраваным вывучэннем сельскіх паселішчаў гэтага перыяду В. Шаблюк займаўся з пачатку 80-х гадоў. А паколькі спалучаў у сваёй асобе гісторыка і археолага, не толькі працаваў над архіўнымі матэрыяламі, а і праводзіў раскопкі. У выніку палых работ ім было даследавана больш 100 селішчаў. Пры гэтым яго цікавіў шырокі аспект праблем: рассяленне насельніцтва, гістарычная тапаграфія, планіроўка паселішчаў, а таксама гаспадарчая дзейнасць і матэрыяльная культура жыхароў. В. Шаблюк свядома абыходзіў у рабоце пытанні сацыяльнага становішча сялян, бо гэтыя аспекты з'яўляюцца тэмай спецыяльных даследаванняў.

Даследчыкам была ахопленая вялікая тэрыторыя. Як вядома, рака

Неман працякае па заходніх і часткова цэнтральных раёнах Беларусі. Верхняе ж Панямонне займае землі, што знаходзяцца ў раёне вадазбору гэтай ракі да ўпадзення ў яе Котры. «На поўначы, — як сведчыць В. Шаблюк, — гэтая тэрыторыя аддзяляецца Мінскім і Ашмянскім узвышшамі і Капыльскай градой. Рэльеф рэгіёна даволі разнастайны... Глебы ў Панямонні падзольныя, супескавыя і суглінкавыя. Найбольш урадлівыя... знаходзяцца на Наваградскім узвышшы, а таксама ў вярхоўях Вусы, Вушы, міжрэччы Росі і Свіслачы».

У кнізе падрабязна расказваецца, як адбывалася засяленне гэтага рэгіёна, з'яўляліся першыя паселішчы, а людзі прыстасоўваліся, як бачым, далёка не да ідэальных умоў гаспадарання. Даводзічы сваю думку, В. Шаблюк карыстаецца не толькі ўласнымі абагульненнямі, а і вынікамі археалагічных раскопак, праведзеных самім. Па неабходнасці спасылкаецца на тых, хто пра гэта пісаў раней. А ў выніку атрымліваецца цэласны і пераканаўчы малюнак жыцця беларускага сялянства ў Верхнім Панямонні.

Каб уявіць яго, думаецца, ёсць неабходнасць прывесці колькі прыкладаў, якія яскрава сведчаць, што пра забітасць беларусаў у сярэднявекавыя часы можна казаць толькі з вялікай нацяжкай. У мелі нашы продкі працаваць, дбалі, каб не адным хлебам жыць. У прыватнасці, «у паселішчах Дзярэчынскага павету ў сярэдзіне XVIII стагоддзя, кожны селянін павінен быў пасадыць вакол сваёй сядзібы вербы». Ды і пра посуд дбалі, сяляне клапаціліся, каб ён быў не толькі зручным у паўсядзённым карыстанні, а і прыгожа выглядаў. Асобныя гаршкі аздабляліся арнаментамі, сярод якіх самым папулярным з'яўляўся хвалісты і лінейны. На талерках выкарыстоўваліся роспісы з разнастайнымі малюнкамі.

І пра ледзь не сцэпнае п'янства насельніцтва наўрад ці можна гаварыць, як гэта спрабавалі пісаць раней. Наадварот, людзі і тут дбалі пра... прыгажосць. Інакш як растлумачыць, што карысталіся невялікімі кілішкамі, а рабілі іх з зялёна-бурыватага і цёмна-сіняга шкла.

Але пра паўсядзённую працу

(Заканчэнне на 8-й стар.)

МІЖНАРОДНАЕ СУПРАЦОЎНІЦТВА

КУЛЬТУРА — НАЙБОЛЬШ КАРОТКІ ШЛЯХ ДА ПАРАЗУМЕННЯ

Памятаеце афарызм пра тое, што гарматы і музы не могуць размаўляць адначасова? Звычайна так яно і здараецца. Але нават у самых складаных сітуацыях музам усё ж такі не трэба зусім маўчаць — сядзець ціха-ціха, нібы тая мыш пад венікам. Музы маюць голас, і ён павінен гучаць — упэўнена і настойліва. Часам здараецца: тое, што не паддаецца вырашэнню на ўзроўні «вялікай палітыкі», некаж само па сабе знаходзіць прымальнае выйсце з дапамогай «народнай дыпламатыі», значнай састаўнай часткай якой з'яўляецца культурнае супрацоўніцтва.

Увогуле сёння на Беларусі структура міжнародных культурных сувязей досыць складаная і ажыццяўляецца як бы на трох узроўнях: першы — Міністэрства культуры краіны, другі — грамадскія арганізацыі і творчыя саюзы, трэці — калі можна так сказаць, камерцыйны. Усё гэта звенні аднаго ланцуга. Выкінь нешта — і разваліцца ўся пабудова. Калі міністэрства бярэ на сябе функцыю выпрацоўкі неабходнай заканадаўча-дагаворнай базы, то творчыя саюзы ладзяць непасрэдныя кантакты. Што тычыцца камерцыйнага, то, як вядома, артысту, мастаку таксама трэба есці, ды яшчэ пажадана сям'ю карміць. А спонсарская дапамога для

далёкіх выездаў? Без яе зараз таксама не абыйсціся.

За апошнія гады ў краіне падрыхтавана неблагая юрыдычная аснова для міжнароднага супрацоўніцтва (некалькі дзесяткаў пагадненняў рознага маштабу). Зразумела, сябраваць з усім светам адразу цяжкавата. Таму і тут, як і ў вялікай палітыцы, трэба выбраць стратэгічных партнёраў. Для Беларусі гэта, у першую чаргу, Расія, краіны СНД і краіны-суседкі.

Канешне, вельмі важнымі застаюцца кантакты з ЮНЕСКА. А таму з абодвух бакоў прыкладваюцца намаганні, каб яны пашыраліся і былі плённымі. Адна з бліжэйшых акцый з магчымым удзелам ЮНЕСКА на Беларусі — міжнародная навуковая канферэнцыя, прысвечаная народнай творчасці, якая плануецца на пачатак восені. На жаль, зараз паменшала кантактаў са структурамі, што знаходзяцца пад патранажам Савета Еўропы: тут, здаецца, склалася менавіта сітуацыя з гарматамі і музамі, і памоўваюцца якраз музы. Хутчэй за ўсё, працэс актывізацыі толькі тады, калі будзе знойдзена агульнапалітычнае паразуменне і Беларусь урэшце стане членам гэтай уплывовай еўрапейскай арганізацыі.

Але тым не менш захаваліся і развіваюцца сувязі з шэрагам недзяржаўных культурных устаноў і структур. Напрыклад, з міжнароднай бібліятэчнай федэрацыяй, міжнародным камітэтам па арганізацыі фальклорных фестываляў, які ставіць сваёй першачарговай мэтай умацаванне культурных кантактаў на ўзроўні народнай, самадзейнай творчасці.

Калі нехта лічыць, што ўсё міжнароднае супрацоўніцтва абмяжоўваецца толькі паездкамі вясковага хору, той памыляецца. Спецыялісты ад культуры сапраўды ганарацца правядзеннем сёлета ў вясной Дзён культуры Беларусі ў Польшчы. Тры дні беларускія артысты выступалі на варшаўскай сцэне — нацыянальная балетная труппа, камерны аркестр, фальклорны ансамбль «Харошкі» і г. д. Прымалі ўсіх літаральна на «біс».

Оперны тэатр гастралюваў у Бразіліі, дзе на сустрэчу з артыстамі прыбыў сам бразільскі прэзідэнт. Дарэчы, там жа паказаў сваё майстэрства Дзяржаўны ансамбль танца. У верасні павінны адбыцца Дні культуры Беларусі ў Малдове. У кастрычніку чакаем міжнародны тэатральны фестываль «Белая вежа-97». Нельга не згадаць таксама

маючыя адбыцца на пачатку восені Дні Індыі ў Беларусі.

Дарэчы, існуе нават меркаванне, што «дэфіцыт» ў прапановах, у партнёраў на ніве культуры сёння ў нас няма. Недахоп, як водзіцца, у іншым — у грашах. Рынкавыя адносіны дыктуюць свае ўмовы, з якімі культура пакуль не заўсёды знаходзіць агульную мову. Калі браць працэнт ад агульнага дзяржаўнага бюджэту, што выдзяляецца на культуру, сам па сабе ён не меншы, чым у многіх іншых, але ўся справа ў тым, што бюджэты розныя. А паколькі еўрапейскія культурны, мастацкі рынак насычаны, правілы гульні дыктуюць тыя, у каго ёсць для гэтага фінансавыя магчымасці. Але нягледзячы ні на што, многія беларускія артысты на еўрапейскіх падмоствах вельмі і вельмі званыя госці — тыя ж нацыянальны балет, опера, ансамблі «Чысты голас», «Камерата», «Харошкі»... Гэта сапраўды высокі еўрапейскі клас, менавіта такія калектывы ствараюць імідж краіны за мяжой, ладзяць тыя масты, якія яднаюць Беларусь з усім вялікім светам.

Г. БРАТКО.

ВЫСТАВЫ

У выставачнай зале Саюза мастакоў у Віцебску экспанавалася выстава жывапісу Віктара Андросава. На суд глядачоў аўтар прадставіў каля 60 жывапісных палотнаў, на якіх можна было ўбачыць і рыбака, і даярка, і механізатара, і блакітныя азёры Прыдзвінскага краю.

НА ЗДЫМКАХ: у зале выставы; работа В. АНДРОСАВА "Пераможаныя".

Фота Аляксандра ХІТРОВА.

З РУКАПІСНАЙ СПАДЧЫНЫ ХВЕДАРА ІЛЬЯШЭВІЧА

«3-НАД ПАЛЁЎ, ДЗЕ ДЫМ СЪЦЕЛЮЦЬ БЕЛАСТОК І СУПРАСЬЛЬ...»

Хведар Ільяшэвіч, таленавіты паэт і празаік, актыўны ўдзельнік літаратурна-культурнага жыцця ў Заходняй Беларусі і потым, на эміграцыі, адносіўся да кагорты тых літаратараў, творчасць якіх у савецкі час была поўнасьцю выкраслена з беларускай літаратуры, нібы яе зусім і не было. Між тым яго творчы даробак складаў арыгінальную, адметную старонку гісторыі нацыянальнага прыгожага пісьменства. Раскажам каротка пра яго жыццёвы і творчы шлях.

Хведар Ільяшэвіч нарадзіўся 7 сакавіка 1910 года ў Вільні ў сям'і лаштальёна. Мяркуючы па некаторых звестках, у першую сусветную вайну сям'я была ў бежанстве ў горадзе Скапіне на Рязаншчыне. Пасля вяртання на радзіму Хведар вучыўся ў Віленскай беларускай гімназіі, дзе ў той час выкладалі вядомыя беларускія дзеячы М. Гарэцкі, А. Смоліч, С. Рак-Міхайлоўскі, А. Грыневіч, С. Паўловіч. У гімназіі праводзіліся розныя тэматычныя вечары, чыталіся публічныя лекцыі, ставіліся спектаклі. Навучэнцы гімназіі выдавалі свой ілюстраваны часопіс "Руна", многія друкаваліся ў часопісе "Маладое жыццё". Адначасова з Ільяшэвічам у гімназіі вучыліся паэты Наталля Арсеннева, Апель Сапагуб, з якім Хведар блізка сябраваў. У гімназіі Ільяшэвіч стаў членам падпольнай камсамольскай ячэйкі, за што быў у 1927 годзе арыштаваны дэфензівай і зняволены ў Лукішскай турме, дзе правёў каля двух гадоў. Пазней вучыўся на гістарычным факультэце Віленскага ўніверсітэта, захапіўся шматвяковай гісторыяй беларускага кнігадрукавання, яго далёкімі вытокамі. У 1936 годзе за дысертацыю "Друкарня дома Мамонічаў у Вільні" атрымаў навуковую ступень магістра філосафіі. Працаваў выкладчыкам беларускай мовы ўсе ў той жа Віленскай беларускай гімназіі. Удзельнічаў у працы Беларускага навуковага таварыства, быў адным з кіраўнікоў Таварыства прыяцеляў беларусаведы. Надшоў 1939 год. Рэпрэсіўны сталінскі рэжым адштурхнуў многіх сумленных працаўнікоў беларускай культуры. Шмат хто апынуўся на цяжкім раздарожжы. Падчас нямецкай акупацыі Х. Ільяшэвіч жыў у Беластоку, рэдагаваў газету "Новая дарога", быў кіраўніком "Беларускага аб'яднання ў Беластоку", рупіўся аб пашырэнні сеткі беларускіх школ на Беласточчыне. Яго жывы партрэт гэтага часу падаў М. Сяднёў у сваёй "Масевай кнізе". У 1944 годзе Ільяшэвіч падаўся на Запад. Жыў у Заходняй Германіі. Па яго ініцыятыве ў 1946 годзе ў Германіі створана літаратурнае згуртаванне "Шыпшына". Рэдагаваў часопіс "Шляхам жыцця". У часопісе "Шыпшына" друкаваліся яго вершы. 7 лістапада 1948 года Хведар Ільяшэвіч загінуў у

аўтамабільнай катастрофе ў Ватэнштаце. Пахаваны ў Галенсдорфе.

Пісаць пачаў вельмі рана. Першыя вершы былі надрукаваны ў часопісе "Маладое жыццё". З 1925 года актыўна друкаваўся ў "Студэнцкай думцы", "Калоссе", "Шляху моладзі", "Родных гонях" і іншых выданнях Заходняй Беларусі. Да вайны былі выдадзены зборнікі яго вершаў "Веснапесні" (1929), "Зорным шляхам" (1932), "Захварбаваныя вершы" (1936). Пісаў таксама аповяданні і абразкі. Напісаў літаратурна-навуковую працу "Ядвігін Ш. (Антон Лявіцкі): Жыццё і літаратурная творчасць" (1933). Ужо пасля смерці ў Ватэнштаце былі выдадзены яго "Аповяданні" (1948). За мяжой у 1982 годзе выйшаў таксама зборнік "Недапетая песня". Ладная падборка вершаў Ільяшэвіча надрукавана ў вядомым зборніку "Туга па радзіме. Паэзія беларускай эміграцыі" (1992), складзеным Барысам Сачанкам. Высока ацаніў паэтычную творчасць Хведара Ільяшэвіча вядомы даследчык Арсень Ліс у зборніку "Культура беларускага замежжа" (кн. 2, 1993).

У Адзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі захоўваецца некалькі пісьмаў Хведара Ільяшэвіча да рэдактара віленскага беларускага часопіса "Калоссе" Янкі Шутовіча. З пісьмом ад 18.ІІ.1938 года ён выслаў у рэдакцыю першую частку аповесці "Васіль", падпісаную псеўданімам М. Дальны; у пісьме пададзены кароткі змест працягу аповесці. Пісьмо гэта (як, мабыць, і аповесць) напісана ў Тапалянах Беластоцкага павета, адкуль паходзіла жонка пісьменніка Надзея і дзе нейкі час, відаць, жыў і сам Ільяшэвіч. Ліст ад 13.VIII. 1938 года пачынаецца з паэзіі, але, на жаль, першы аркуш гэтага ліста не захаваўся. На другім аркушы ідуць 8 апошніх радкоў верша "Расшумеліся ветры" і далей само пісьмо, у якім паведамляецца аб высілцы ў рэдакцыю двух вершаў. У гэтай жа архіўнай папцы ёсць машынапіс верша "Расшумеліся ветры" з поўным тэкстам, відаць, зроблены ў рэдакцыі "Калосся". На адвароце пісьма прыпіска неўстаноўленай асобы наступнага зместу: "Абодвы вершы — першая кляса! дык і не артачся! Пераглядаў у чарнавіку аповяданне Дальнага "Васіль", даволі добрае. Што сюжэт крыху прыпамінае іншыя творы, гэта нічога — галоўнае яго мастацкае апрацаванне. А ў гэтым аўтар і цікавы і арыгінальны. Дык не бунтуйся і друкуй яго, бо першую частку маеш. Затым бывай!" І далей ідзе подпіс, дзе выразна чытаецца толькі першая літара: К. Несумненна, гэта нейкі агульны знаёмы Ільяшэвіча і Шутовіча, чалавек абазнаны ў літаратуры. Перад намі першая крытычная ацэнка няскончанага аповесці Ільяшэвіча, жанр якой вызначаўся як "аповяданне". Яшчэ ў адным пісьме

(недатаваным) Хведар Ільяшэвіч падае кароткі звесткі аб жыцці і творчасці. Пісьменнік цвяроза і нават іранічна гаворыць пра сябе. Звесткі прызначаліся, відаць, для анталогіі беларускай паэзіі, якую рыхтаваў тады Я. Шутовіч (планы гэтыя не здзейсніліся).

Прапануем увазе чытачоў "Голасу Радзімы" пісьмы і згаданія ўжо творы Ільяшэвіча. Аповесць "Васіль" зусім невядомая даследчыкам літаратуры і, па нашых звестках, з'яўляецца ў друку першы раз. Верш "Расшумеліся ветры" друкаваўся (упершыню ў часопісе "Калоссе", 1938, № 3), але лічым патрэбным яшчэ раз падаць яго паводле архіўных крыніц. Гэта адзін з лепшых узораў таленавітай лірыкі Ільяшэвіча. Правапіс аўтара захоўваем.

Яніна КІСЯЛЁВА.

Тапаляны, 18.ІІ.38

Дарагі сябра!

Пасылаю Табе палову расказу "Васіль". Думаю, што ў гэты нумар хоць і канец ужо, так сказаць, "намётаны" і будзе ў хуткім часе ў цябе. Дазволю сабе, аднак, асабліва не сьпяшацца, каб зьвярнуць больш увагі на мастацкі бок расказу. "Шопат зямлі" затрымай у сябе (ня згубі толькі, бо рукапісу другога я ня маю): калі буду ў Вільні, падправіцца.

Для абзнаямлення з сюжэтам другой паловы расказу падаю кароткі яго змест.

Васіль прачынаецца й чакае ў лесе другога цягніка. Урэшце! У дарозе рабуюць яго заробак. Варшава. Галодны Язэп (Васіль. — Я. К.) на прадмесці ледзь не памірае ўночы з голаду. Спатыкаецца з "Джоном", згодзе, які намаўляе яго красьці. Але Васіль яшчэ маральна не зруйнаваны й (пасля побыту ў мэліне) уцякае дахаты. Ізноў адысея Васіля. Урэшце — у хаце. Але ізноў вабляць яго далёкія агні. Адзін студэнт піша яму просьбу ў Драматычную школу. Яго прыймаюць. Бацька дае ўрэшце трохі грошы, і В[асіль] едзе вучыцца. Але стыпэндый ён не дастае. Грошы няма. З школы выдаляюць. В[асіль] працуе ў рэву. Там аднойчы спатыкаецца ён з Джоном, якому раскажывае свае перажыванні. Джон радзіць яму ізноў красьці. В[асіль] згаджаецца толькі паказаць "Джону" сэкрэтарку школы й памагае яму напасці на яе, калі яна ідзе першага з пошты. В[асіль] уцякае ў мястэчка. Але тут яго арыштоўваюць.

Такі сюжэт.

Ідзе, здаецца, ясная сама сабой.

Цісну руку —

Хведар.

Але на марках я зьбяднею! Прынамсі хоць пішы часцей!

(Працяг будзе).

ЛЕТАПІСЕЦ НАШЫХ ДЗЁН

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

Яго "Прыстасаванцы" былі як гарачая галуза, сунутая ў гадзіюшнік. Які ўзнімаўся вэрхап! А ён з сваёй далечы прадбачыў сённяшні незразумелы дзень і пакутаваў за будучыню краіны. Патрэбны доказы? Яны ў кожнай кнізе: "Магутныя бюракраты ўласным сьвярдзжэннем рады: "Гаворыш па-руску — інтэрнацыяналіст, гаворыш па-беларуску — нацыяналіст". І канцоўка: "Гэта ўжо не святанне. Гэта наша настала змярканне, гэта з мовай маёй, гэта з песняй маёй развітанне".

Як ён мог прадбачыць наступ зацятага чыноўніцтва на ўсё роднае і непаўторна дарагое?

Гэта клопат патрыёта, адданага сына Радзімы. Ён з 1939 па 1946 год адстойваў волю роднай зямлі, свой народ, яго будучыню са зброяй у руках на розных франтах Айчынай вайны. Ён пісаў вернападданыя камунізму вершы, бо так быў выхаваны, ачмураны прыгожай дэмагогіяй і хлуснёй. Пісаў шчыра, пакуль не стаў відушчы, празорлівы і адважны, як і на фронце. Ён не ведаў хітрасці, крывадушнай дыпламатыі. Адкрытасць і шчырасць — яго існасць, крэда і характар.

Паэта Панчанку я адкрыў са спазненнем далёка ад дому і волі. У 1944 годзе выпадкова трапіў часопіс "Беларусь". "Югаслаўскі" цыкл Панчанкі зачараваў мяне кожным радком, і словам, і імем аўтара — гучным і былінным рэдкім.

Калі ў 1956 годзе нас лёс звёў у Каралішчавіцкім доме творчасці, мяне кранула Піменавы спагада і чуласць. Разгаварыліся і ўстанавілі, што ён у 1931 годзе змяніў мяне на педалянай піле ў беладрэўным цэху Бабруйскага дрэва-апрацоўчага камбіната. Ён успамінаў пра свае паходы ў рэдакцыю газеты "Камуніст", пра першыя публікацыі. Потым кожны год летавалі ў Каралішчавічах. Пімен звычайна з сям'ёю жыў у маленькім "фінскім" доміку. Любіў адзіну блукаць па лясных сцежках і гушчарах. Пры сустрачцы пытаўся ў яго, ці многа назбіраў радкоў. Ён адказваў жартам, а ў вершы "Сэрца" прызнаваўся:

І чым мацней расце мая нянавісць,

Тым гарачэйшай робіцца любоў.

Хаджу я з ёю па лугах і пушчах,

Гляджу на ўсё ў радасным здзіўленні.

Пімен Панчанка быў паэтам, пяшчотна ўлюбёным у родную зямлю, у краявіды і людзей Беларусі, ён трымаўся цвёрдай пазіцыі, увасабленнем добра прайшоў праз усё нялёгкае жыццё.

Апошнім часам мы даволі часта перазвонваліся, абменьваліся лістамі. Для мяне было ўзнагародай яго добрае слова пра мае некаторыя ўдачы. Абмяняліся і вершаванымі пасланямі. Адно з іх я заканчваў такімі радкамі: "На узлёце і на ўздыме Шчыры голас твой чуцен. Будзь здаровы, мудры Пімен, — Летанісец нашых дзён".

У адказ атрымаў яго кнігу "І вера, і вернасць, і вечнасць" з прысвечаным вершам і прачупым надпісам: "... мы глядзім на адны і тыя ж зоркі, травы, дрэвы, воблакі. Мы ніколі не памром ад інфаркту, а толькі ад разрыву сэрца, па-старому. Ад сэрца, пакуль яно б'ецца. Пімен Панчанка. 17.3.87 г."

Яго такое вялікае, добрае, збалелае за праўду і волю сэрца разарвалася, як апошняя граната.

Два гады няма з намі незабыўнага, неабходнага і незаменнага Пімена Летанісеца. Сцяліся вусны, а гарачае сэрца б'ецца ў кожным вершы, у кожнай паэме, у кожным радку і змагаецца за светлую будучыню свайго спакутанага народа.

Пімен заўсёды з намі.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

«ПАЛЕССЕ, ЯКОГА НЕ ВЕДАЕМ»

«Палессе, якога не ведаем». Гэтак назвалі сваю фота-этнаграфічную экспазіцыю яе аўтары — маладыя даследчыкі студэнты-этнолагі і сацыёлагі Варшаўскага ўніверсітэта пад кіраўніцтвам выкладчыка кафедры этналогіі і антрапалогіі культуры Ганны Энгелькінг. Выстава арганізавана пасольствам Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь, Консульствам Рэспублікі Польшча ў Брэсце, Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, Беларускім інстытутам праблем культуры, кафедрай этналогіі і антрапалогіі Варшаўскага ўніверсітэта і прысвечана 60-годдзю даследавання Палесся польскім этнасацыёлагам Юзафам Абрэмбскім.

На Беларусі да сённяшняга дня невядомы архіўныя фота- і кінаматэрыялы, прысвечаны Заходняму Палессю 20-х—30-х гадоў, калі яно ўваходзіла ў склад польскай дзяржавы. Палессе з яго некранутай прыродай, захаванасцю архаічных форм традыцыйнай культуры фіксавалася на тым часе фотакамерамі этнографу, прафесійных фатографу, проста цікаўных аматараў. Шмат капекцый, прысвечаных палескаму краю, захоўваецца сёння ў Польшчы, частка трапіла ў іншыя краіны. Сярод іх палескі архіў вядомага даследчыка, выдатнага польскага этнасацыёлага Юзафа Абрэмбскага ў Амерыцы. Унікальная навуковая скарбніца вучонага з'яўляецца ўласнасцю Масачусетскага ўніверсітэта. І сёння стаіць пытанне аб вяртанні (хаця б фатакопій) гэтага архіва на Беларусь. А ў ім жа — больш за тысячу негатываў і безліч рукапісаў.

Выстава дае магчымасць убачыць Палессе таго часу, пазнаёміцца з навуковай, фатаграфічнай спадчынай Юзафа Абрэмбскага, які не адну экспедыцыю правёў на Піншчыне, Брэстчыне, Кобрыншчыне.

Праз 60 гадоў пасля таго як Юзаф Абрэмбскі павандраваў са сваім фотаапаратам па Палессі і сабраў унікальныя матэрыялы аб жыцці палешукоў, выкладчыца Варшаўскага ўніверсітэта Ганна Энгелькінг разам са сваімі студэнтамі зноў прайшла яго шляхам. Таму экспазіцыя выставы складаецца з двух элементаў: чорна-белыя фотаздымкі 30-х гадоў і каляровыя — 90-х. Але часам здаецца, што старыя фотаздымкі былі проста расфарбаваныя пэндзлем таленавітага мастака. Сучасная экспедыцыя старалася выявіць і захаваць на фотаслупцы тое самабытнае, каштоўнае, што вылучае Палескі рэгіён. Тут можна убачыць архаічныя прылады працы і побыту, старажытныя пабудовы, людзей у нацыянальных строях, увогуле можна адчуць своеасаблівы патрыярхальны лад жыцця палешукоў. Выстава з поспехам пабывала ў Брэсце, Пінску, Кобрыне, экспануецца ў Мінску.

«Палессе, якога не ведаем» — выдатнейшая падстава, каб дакрануцца да гісторыі, побыту і культуры краю, які ёсць для нас родным кутком Бацькаўшчыны.

НА ЗДЫМКАХ: экспанаты і фатаграфіі з выставы — «Свецца. Лунінецкі павет: Два вяскоўцы»; «Азярніца. Лунінецкі павет: Маці, якая корміць дзіця»; «Соміна. Косаўскі павет: Бабуля, якая няньчыць унука, і сястра, якая няньчыць брата».

ТАК ЖЫЛІ СЯЛЯНЕ

(Заканчэнне. Пачатак на 6-й стар.)

вяскоўцаў... Як устанавіў В. Шаблюк, у гэтым рэгіёне ўзровень земляробства для свайго часу быў высокі. Гэта засведчылі нават хронікі крыжакоў канца XIV стагоддзя. У іх паведамляецца, што можна атрымаць багатую здабычу і значныя запасы прадуктаў у ваколіцах Радуні і Наваградка. Такое сведчанне асабліва важнае, бо ў саміх крыжакоў феадальная гаспадарка была добра развіта. А як пісаў яшчэ У. Пічэта, на якога спасылаецца аўтар кнігі, «прыёманскія феадальныя двары забяспечвалі хлебам тыя раёны Вялікага Княства Літоўскага, дзе яго па пэўных прычынах не хапала».

Аднак аб развіцці любога народа можна меркаваць і па тым, як развіты ў яго гандаль. Беларусам і тут было чым пахваліцца. Яны гандлявалі не толькі ўнутры сваёй дзяржавы, але і з суседзямі. Цэнтрамі ж гандлёвых зносін сялян з'яўляліся гарадскія і местачковыя рынкі. А феадальныя маёнткі пастаўлялі сельскагаспадарчую прадукцыю за межы дзяржавы. Важнейшымі цэнтрамі знешняга гандлю былі колішні Данцыг (цяпер Гданьск) і Кралявец. На рынках Германіі, Чэхіі і Італіі прадавалі беларускае жыта, футры, скуры, воск...

Што цікава, пастаўляўся нават попел. Асабліва шмат яго вывозілася з панёманскіх гаспадарак Льва Сапегі. Попел спецыяльна вырабляўся ў пясных будах. Для прыкладу, за 1598—1599 гады ў Кралявец яго адправілі 326 лаштаў (адзін лашт — 120 пудоў) і 14 бочак. Карысталіся попытам і дубовыя клёпкі.

Прыкладаў, як беларусы ў цэлым жылі заможна, можна прыводзіць шмат. Ды лепей усё ж самому пазнаёміцца з кнігай В. Шаблюка. Канечне, паколькі яна з'яўляецца навуковым выданнем, чытанне чакаецца ўдумлівае, уважанае. І карыснае, бо ёсць магчымасць лішні раз упэўніцца, як жылі нашы продкі, зірнуць праз смугу стагоддзяў, а тым самым яшчэ раз дапачуцца да невычэрпнай крыніцы гістарычнай памяці.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

БЫЎ.

ЁСЦЬ. БУДЗЕ!

Апошняю сваю кнігу — зборнік вершаў, паэм з назвай «Быў. Ёсць. Буду!» — Уладзімір Караткевіч, на жаль, патрымаць у руках не паспеў. Уладзіміра Сямёнавіча не стала, як вядома, 25 ліпеня 1984 года, а кніга пабачыла свет у 1986-м. І адразу стала бібліяграфічнай рэдкасцю. Прымаючы падобную акалічнасць пад увагу, выдавецтва «Мастацкая літаратура» вырашыла выпусціць згаданы зборнік другі раз, каб з ім пазнаёмілася новае пакаленне прыхільнікаў таленту У. Караткевіча. Кніга ілюстравана здымкамі Валянціна Ждановіча і Пятра Драчова, змешчаны факсімільныя рукапісы асобных вершаў Уладзіміра Сямёнавіча. А працуе слова пра творцу гаворыць яго сябра, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рыгор Барадулін. Прадмова называецца «Вечна. Крынічна. Зорна».

Намеснік рэдактара
Дзіяна ЧАРКАСАВА

ЗАСНАВАЛЬНИК:
Беларускае таварыства па сувязях
з суайчыннікамі за рубяжом
(таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 213-31-97,
213-32-80, 213-30-15, 33-16-56,
213-37-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў,
матэрыялы якіх друкуюцца на старонках
«Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, зварстана і
здрукавана ў друкарні
«Беларускі Дом друку»
(220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 3 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 1244.
Падпісана да друку 1.9.1997 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.